

עניני פורים

זמן סעודת פורים כשחל ביום ששי

קודם חצות

כתב הרמ"א (או"ח תרצה, ב) וכשחל פורים ביום ששי, יעשו הסעודה בשחרית, משום כבוד שבת. וז"ל ספר המנהגים (טירנא) ואם חל פורים ביום ששי אוכלין סעודת פורים שחרית, ולא בערב אחר מנחה, כי אין להפסיק בערב שבת בין מנחה לערבית מפני כבוד השבת, וגם שלא לקלקל סעודת ליל שבת. ומצוה לשמוח ולשתות ולהשתכר מאד בפורים. וכתב במשנ"ב דהיינו קודם חצות היום לכתחלה, ועיין ביד אפרים מה שכתב בשם מהרי"ל.

לפני שעה עשירית

וז"ל שו"ת מהרי"ל (סימן נו) סעודת פורים ביום ו' מתחילין בהיתר קודם סמוך למנחה, דקיימא לן לדברי הכל שרי. ואפילו לבה"ג דפסק כרבי יהודה בע"ש להתחיל היינו סמוך למנחה, אבל קודם ט' שעות אפילו לרבי יהודה שרי, כדקתני ושויין שמתחילין, ופירש במרדכי ושויין שמתחילין קודם ט' שעות אפילו לא יגמרו עד אחר ט' שעות, דאם לא כן פשיטא.

פורס מפה ומקדש

אמנם במאירי (פסחים קא, א) הביא דברי רש"י שאף בשאין דעתם לאכול אין הקדוש מוציא בלא סעודה, וכתב דאף לדעתם כל שאכל מבעוד יום וגמר בשעה שקידש היום והפסיק לקידוש, הואיל ואכל שם ברשות ועדיין לא סלק יכול לקדש. ומכאן נהגו בפורים שחל להיות ערב שבת שממשיכים סעודה עד שיקדש היום, ופורסים מפה ומקדשים. ואם רוצים לאכול ולסלק מבעוד יום צריך לחזור ולקבוע סעודה בליל השבת לצאת ידי קידוש.

בספר פסקי תשובות (תרצה, הערה 31) מביא בספר מנהגי א"י להגר"י גליס בשם ס' נהר מצרים, שהוא מנהג יפה ונעים וזו היא הדרך הישרה וכן הוא מנהגנו בעיה"ק ירושלים ת"ו. ובס' פורים שחל בשבת מביא דברי המאירי (כתובות ז, א) "ואף אנו ואבותינו נוהגין בפורים שחל בערב"ש שמתחילין הסעודה מבעו"י עד שיקדש היום ופורסין מפה ומקדשין". אמנם בכה"ח (רעא, כב) כותב דלפי דברי האר"י בשער הכוונות לא נכון לעשות כן אלא צריך לקדש דווקא אחר תפלת ערבית.

על הניסים

כתב המג"א (תרצה, ט) בשם המרדכי היה אוכל סעודת פורים בע"ש יתפלל ויפרוס מפה ויקדש, ובמזון יאמר על הניסים עכ"ל. ובמט"מ ובמנהגים כתבו הואיל ולא התפלל ערבית, משמע דאם התפלל שוב אינו אומר על הניסים, וכ"כ של"ה ומהרי"ל (סי' נו). לכן נ"ל דיברך ברכת המזון תחלה ואח"כ יתפלל ערבית, להוציא עצמו מפלוגתא וגם שלא ישתכר ולא יברך ברכה"מ.

אמנם במשנ"ב (שם ס"ק טו) כתב כשחל פורים בע"ש ומשכה סעודתו עד הלילה חייב להזכיר של עכשיו דהיינו רצה, וא"כ איך יאמר על הניסים דהוי תרתי דסתרי, וכיון דאין הזכרת עה"נ חמור כ"כ לכן יאמר רק של שבת. וכ"ז אפילו כשלא התפלל עדיין, ובפרט אם התפלל מקודם בודאי אינו כדאי להזכיר אח"כ עה"נ בבהמ"ז.

ברית מילה ע"ש

איתא בשו"ע (או"ח רמט, ב) אסור לקבוע בערב שבת סעודה ומשתה שאינו רגיל בימי החול, ואפילו היא סעודת אירוסין, מפני כבוד השבת, שיכנס לשבת כשהוא תאב לאכול, וכל היום בכלל האיסור. וכתב הרמ"א שסעודה שזמנה ערב שבת, כגון ברית מילה או פדיון הבן, מותר. ולאכול ולשתות בלי קביעות סעודה, אפילו סעודה שרגיל בה בחול, כל היום מותר להתחיל מן הדין, אבל מצוה להמנע מלקבוע סעודה שנהוג בה בחול, מט' שעות ולמעלה.

ועי' בביאה"ל שהמג"א הביא בשם הלבוש דאם אפשר לקיים שתיהן מוטב, ואם לאו תדחה סעודת שבת, ר"ל דלא יוכל לקיים בלילה כלל מפני אכילה גסה, ואפ"ה אין לו לחוש לזה כיון שהוא עוסק עתה בסעודת מצוה ויקיים למחר הג' סעודות, כמ"ש בסימן רע"ד.

ומ"מ לדינא יש לעיין בזה טובא, דהלא סעודת שבת בלילה היא חובה מצד הדין, משא"כ בסעודת ברית מילה ופדה"ב אינו אלא מצוה בעלמא ולא חיובא כלל, וא"כ אם משער שע"י אכילתו יתבטל לגמרי מסעודת לילה יש לו למנוע מזה. ומהשו"ע אין שום ראייה כלל, דהשו"ע לא התיר רק אם עי"ז לא תהיה אכילתו בלילה לתיאבון, אבל עכ"פ לא יתבטל מהמצוה לגמרי. (וגם אם טעם איסור קביעת סעודה הוא משום דמזלזל בשבת, בזה לא מיחשב זלזול כלל כיון שהוא סועד סעודת מצוה, או אם הטעם משום דעי"ז אין הכנה לצורך שבת, יש לומר דבסעודת מצוה לא החמירו בזה, וסמכו דמסתמא יכין עכ"פ כסא דהרסנא לכבוד שבת). משא"כ אם עי"ז יהיה בלילה אכילה גסה דלא נחשבה אכילה כלל מסתברא דיש לו למנוע מלאכול הרבה כדי שלא יבוא לזה.

אח"כ מצאתי בעט"ז שדעתו ג"כ דיזהר מלאכול כ"כ באופן שיבא לידי בטול סעודה בלילה ואף שהוא מחמיר באכילה כדי שביעה שאין מקור לזה עכ"פ לאכול ולשתות באופן שיוכל לבוא לידי בטול סעודה לגמרי בלילה בודאי יש לו ליזהר.

ודע דמה שהביא המ"א בשם הב"ח דמצוה להתחיל קודם ט' שעות הוא מפורש לקמן בסימן תרצ"ה בהג"ה לענין סעודת פורים וביותר מזה ע"ש [ולפלא שהביא זה מהב"ח] וכן מוכח שם בהגר"א דפשיטא ליה דבר זה ע"ש ונוכל ללמוד מעניננו לשם דבדיעבד יוכל לעשות סעודת פורים אפילו ממנחה ולמעלה.

סעודת פורים או סעודת שבת

וראיתי מי שכתב שבסעודת פורים יתכן שיודה הביה"ל שסעודת פורים ידחה סעודת שבת, ואם ע"י אכילת סעודת פורים יהיה אכילת סעודת שבת אכילה גסה, אז יאכל סעודת פורים, שכאן הרי יש חיוב גמור לסעוד, ואינו דומה לסעודת ברית מילה, ושפיר נאמר עוסק במצוה פטור מן המצוה.

שכרות

ומאידיך לענין מי שאם ישתכר ויקיים ה"חייב איניש לבסומי בפוריא וכו'" בהידור רב, לא יוכל לקיים מצות סעודת שבת, יש לדון טובא שהרי אינו ברור כ"כ שיש בזה חיוב גמור כמו שיבטאר לקמן

עד דלא ידע

(מגילה ז, ב) אמר רבא מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. רבה ורבי זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדדי איבסום קם רבה שחטיה לרבי זירא, למחר בעי רחמי ואחייה, לשנה אמר ליה ניתי מר ונעביד סעודת פורים בהדי הדדי, אמר ליה לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא.

וכתב בעה"מ (ג, ב) בשם רבינו אפרים דמהוה עובדא דקם רבה שחטיה לר' זירא, ולשנה א"ל תא נעביד כו' אידחי ליה מימרא דרבה (שחייב איניש לבסומי וכו') ולית הלכתא כוותיה ולא שפיר דמי למעבד הכי.

אמנם בשו"ע (או"ח תרצה, ב) נפסק שחייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. אבל כתב הרמ"א שי"א דא"צ להשתכר כל כך, אלא שישתה יותר מלימודו וישן, ומתוך שישיש אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי. ומסיים הרמ"א שאחד המרבה ואחד הממעט, ובלבד שיכוין לבו לשמים.

עד ולא עד בכלל

ועי' ביד אפרים שכתב שנתפרש לו ב"חזיון לילה" שהכוונה הוא, שעיקר החיוב של המשתה הוא שיהיה שרוי בשמחה, כדכתיב (תהילים קד, טו) ויין ישמח לבב אנוש, ומחמת שיהיה שרוי בשמחה, יהיה חדות ה' מעוזו, ויתן תודות והלל לה' על הנס מתוך הרחבת הלב, ועל דרך שאמרו (סנהדרין לח, א) אגברו חמרא אדרדקי כו', ולכן אין לו להשתכר יותר מדאי, שיתבלבל דעתו ולא יכיר בתוקף הנס כלל. וזהו שאמרו חייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע כו', הך עד הוא ולא עד בכלל, ור"ל שגדר חיוב השתיה בזה לבסומי עד גבול דלא ידע, שמן הגבול הזה והלאה הוא ביטול כוונת חיוב שחייבו חכמים לבסומי כדי שיתן הלל והודאה, שכיון שיתבלבל דעתו כל כך דלא ידע בין ארור המן כו' פשיטא שאין בו דעת ותבונה לשבח ולפאר על תוקף הנס. וכתב הי"א שהתבונן אליו בבוקר וראה כי נכון הוא.

ועל פי זה מיישב קושיית רבינו אפרים למה (מגילה ז, ב) סמכו לו ענין עובדא דרבה ורבי זירא דעבדו סעודת פורים בהדדי כו', שלכאורה הוא מעשה לסתור, ולדבריו ניחא דמייתי סיעתא מזה שמה שחייבו לעשות אותם ימי משתה ושמחה, גבול יש לו שלא ישתכר יותר מדאי, דהא קמן דרבה ורבי זירא כו', ולפי שלא נשמרו מלעבור הגבול בא הדבר לידי סכנה, לכך יש לזוהר שלא לבסומי רק עד הגבול הזה דלא ידע כו' - ולא יעבור.

ועי' בביה"ל בשם המאירי וז"ל חייב אדם להרבות בשמחה ביום זה ובאכילה ובשתיה עד שלא יחסר שום דבר, ומ"מ אין אנו מצויין להשתכר ולהפחית עצמינו מתוך השמחה, שלא נצטוינו על שמחה של הוללות ושל שטות, אלא בשמחה של תענוג שיגיע מתוכה לאהבת הש"י והודאה על הנסים שעשה לנו. וז"ל הח"א כיון שכל הנס היה ע"י יין לכן חייבו חכמים להשתכר ולפחות לשתות יותר מהרגלו כדי לזכור הנס הגדול, ואמנם היודע בעצמו שיזלזל אז במצוה מן המצוות בנט"י וברכה ובהמ"ז או שלא יתפלל מנחה או מעריב או שינהוג קלות ראש מוטב שלא ישתכר וכל מעשיו יהיו לש"ש.

וכעין זה כתב הב"י בשם הא"ח (הל' פורים אות לח) שחייב אינש לבסומי בפוריא, לא שישתכר שהשיכרות איסור גמור ואין לך עבירה גדולה מזו שהוא גורם לגילוי עריות ושפיכות דמים וכמה עבירות זולתן, אך שישתה יותר מלימודו מעט. ולפי"ז מסתבר שאם ע"י שישתכר לא יאכל סעודת שבת כראוי, אין לו להשתכר.

השתתפות בן יד בירושלים

יש להסתפק האם בן י"ד יכול להשתתף בסעודת פורים ע"ש ביום ט"ו, שכל הנ"ל לא מדובר אלא בבן ט"ו שחייב באכילת סעודת פורים ביום ט"ו, אז יש לו היתר גם בע"ש, אבל בן י"ד שאצלו כבר עבר פורים וכבר קיים מצוות היום, א"כ מי התיר לו להשתתף בע"ש בסעודה שאינו רגיל בו.

וראיתי שרוצים להתיר על פי מש"כ הרמ"א (תרצה, ב) שחייב במשתה ושמחה קצת בשני ימים, י"ד וט"ו, וכן נהגו. א"כ י"ל שמה"ט מותר לבן י"ד להשתתף בסעודת פורים גם בע"ש, ואע"פ שאין כאן חיוב גמור, הרי כתב הביה"ל שגם בסעודת ברית מילה אין כאן חיוב גמור, ובכל זאת התירו בע"ש, א"כ ה"ה בנ"ד. עוד כתב שבעצם ההשתתפות ישנו משום "פרסומי ניסא". עוד כתב שיש כאן מצות כיבוד אב ואם. והביא שכן פסק הגר"מ שטרנבך שליט"א, והגר"נ קפשיץ שליט"א. אבל בכה"ג דבר פשוט שאם ע"י זה לא יכול לאכול סעודת שבת בוודאי אסור לו לשהשתתף.

השתתפות בברית

המג"א (רמט, ו) הביא בשם השל"ה שמורו מהר"ש מלובלין היה סנדק בע"ש ולא רצה לילך על הסעודה מאחר שהיה שם מנין בלעדו, ושל"ה השיב לו. וז"ל השל"ה (מסכת שבת פרק נר מצוה) וכשלמדתי תורה בק"ק קראקא אצל רבי מורי הגאון החסיד מהר"ר שלמה זלה"ה, אירע שהיה סנדק בערב שבת, ולא רצה לילך לקביעת הסעודה של מילה, ואמר שהוא קל וחומר מסעודת מילה שחלה מראש חודש אב עד התענית, שאין אוכלין בשר כי אם מנין ולא יותר. והנה, איסור אכילת בשר בימים ההם אינו אלא מנהג בעלמא (תקנא, ט), על כל זאת נוהגין שאין אוכלין יותר ממנין (ראה שם בלבוש סעיף י'), קביעת סעודה בערב שבת, שהוא דין דגמרא כדלעיל (גיטין לח, ב), אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן שתי משפחות היו בירושלים, אחת קבעה סעודתא בשבתא (בעידן בי מדרשא), ואחת קבעה סעודתא בערב שבת, ושתיהן נעקרו. פרש"י בליל שבת ואין כאן כבוד שבת, דקיי"ל (פסחים קה, א) כבוד יום קודם לכבוד לילה. ואיכא דמפרשי בע"ש ממש, וכן בכל יום מרוב עושר, אבל בהא מיהא איכא איסורא שיכנס לשבת כשהוא שבע בלא תאוה, מכ"ש אם יש מנין, שלא יאכלו יותר. ואני אמרתי לו, מה זה ראייה, בשלמא שם, אפשר למצוא תקנה, לקבוע סעודה על מאכלי חלב, ויסבו הרבה כמו שירצו, אבל בערב שבת אין למצוא תקנה, דקביעת סעודה איסורא הוא בין בבשר בין בחלב, אפשר דשרי. ודחה את דברי, מטעם דאין שמחה בלא בשר (פסחים קט א), וקל להבין.

ועי' בשו"ע הרב שאע"פ שהשל"ה השיב לו, אבל רבו סתר תשובתו והודה לו של"ה, אלא שלפי דעת המג"א להקל בבעל ברית כמו שהביא מסוף סי' תקנ"ט, לכן נתחכם להביא תשובת של"ה בלבד, כדי להודיענו דהדין היה עמו, כיון שהיה רבו סנדק שהוא מבעלי ברית.

וראיתי שהגרי"מ רובין שליט"א רצה להוכיח ממהר"ש שהיכא שאסור להשתתף בסעודה גדולה, אסור נמי לאכול שם כמות של סעודה רגילה, דאלת"ה למה לא אכל מעט כסעודה רגילה. ודלא כמו שהביא בשם הגר"נ קרליץ שליט"א בספרו חוט השני שמותר להשתתף באופן שאינו אוכל אלא כסעודה רגילה. ועדיין הסתפק האם מותר לו להשתתף באופן שאינו אוכל פת.

סעודה רגילה בע"ש

לשלימות הענין ראיתי לנכון לדון עד מתי מותר לאכול סעודה רגילה בע"ש. והנה כתב המחבר (או"ח רמט, ב) וז"ל

ולאכול ולשתות בלי קביעות סעודה, אפילו סעודה שרגיל בה בחול, כל היום מותר להתחיל מן הדין, אבל מצוה להמנע מלקבוע סעודה שנהוג בה בחול, מט' שעות ולמעלה.

ועתב המשנ"ב (שם ס"ק יד - יז) שאין בכלל זה אם הוא שותה כ"כ הרבה מיני משקה עד שיהא שבע, כי הוא בודאי מקלקל תאות המאכל, והחוש יעיד ע"ז. ולפעמים יוכל להבטל ע"י שכרותו מסעודת שבת לגמרי, וע"כ מצוה להמנע מזה עכ"פ מט' שעות ולמעלה. עוד כתב שאם התחיל אינו מפסיק.

והא דכתב מט' שעות ולמעלה, כתב המשנ"ב היינו שעות זמניות והוא רביעית היום עד הלילה, ומ"מ בימות החורף בזמן שהימים קצרים מאד, מצוה להמנע מלקבוע סעודה הרגילה אפילו קודם ט' שעות כל שהוא משער בנפשו שע"ז לא יהיה תאב לאכול בלילה.